

37.13

UNDERSVINGINGSVEJLEDNING
FOR FOLKESKOLEN

3

*Special
pædagogisk
bistand
1980*

ELEVER MED SPROG-
ELLER TALEVANSKELIGHEDER

UNDERSVINGINGSMINISTERIET

UNDERVISNINGSVEJLEDNING
FOR FOLKESKOLEN

3

*Specialpædagogisk
bistand
til elever med sprog-
eller talevanskeligheder*

UNDERVISNINGSMINISTERIET 1980

ISBN 87-503-3494-8

Forord

Reglerne om specialundervisning til elever med sprog- eller talevanskeligheder findes i undervisningsministeriets bekendtgørelse nr. 436 af 22. oktober 1979 om folkeskolens specialundervisning og anden specialpædagogiske bistand til elever med sprog- eller talevanskeligheder. Bekendtgørelsen omfatter elever på 1.-10. klassetrin.

Både elever med behov for »almindelig« specialundervisning og elever med behov for vidtgående specialundervisning er omfattet af bekendtgørelsens bestemmelser. Beslutningen om henvisning til specialundervisning efter folkeskolelovens § 19 stk. 1 eller 2 tages af henholdsvis lærerrådet – inden for de rammer, der er fastlagt af kommunalbestyrelsen – og amtsrådet.

Det er vigtigt at være opmærksom på,

*Undervisningsministeriet, direktoratet for folkeskolen,
folkeoplysning, seminarier m. v.,
den 18. oktober 1980*

Asger Baunsbak-Jensen

at børn med andre handicap ofte har sproglige vanskeligheder, der er afledt eller forstærket af disse andre handicap. I sådanne tilfælde kan der sammen med andre foranstaltninger henvises til taleundervisning.

Den efterfølgende vejledning er et forsøg på at uddybe og eksemplificere bekendtgørelsens bestemmelser. Vejledningen er – ligesom den i 1979 udsendte vejledning om elever med generelle indlæringsvanskeligheder – af praktiske grunde optaget i undervisningsministeriets almindelige undervisningsvejledningsserie, men det skal understreges, at der som nævnt først og fremmest er tale om en uddybning af bekendtgørelsens bestemmelser og ikke om en undervisningsvejledning i egentlig forstand.

/ I. Skov Jørgensen

Indholdsoversigt

	Side
Indledning	7
1. Eleverne	7
2. Tidspunktet for iværksættelse af specialundervisning og anden specialpædagogisk bistand	8
3. Specialundervisningens indhold	9
4. Specialundervisningens forskellige former	11
4.1. Specialundervisning i klassen	11
4.2. Specialundervisning på hold	11
4.3. Enkeltmandsundervisning	11
4.4. Støtteundervisning på hold eller som enkeltmandsundervisning	11
4.5. Undervisning i specialklasser	12
5. Fremgangsmåden ved henvisning til specialundervisning og anden specialpædagogisk bistand	13
6. Fremmedsprog	14
7. Særlige hensyn ved prøver	15
8. Overgang fra skole til erhverv	16
9. Lærernes uddannelse	17
10. Undervisningsløkalet	18

B I L A G

1. Bekendtgørelse af 22.10.1979 om folkeskolens specialundervisning m. v. til elever med sprog- eller talevanskeligheder.
2. Bekendtgørelse af 22.10.1979 om folkeskolens specialpædagogiske bistand til småbørn.
3. Vejledende retningslinier af 22.10.1979 om henvisning til specialundervisning og anden specialpædagogisk bistand efter folkeskolelovens § 19 stk. 2.
4. Cirkulæreskrivelse af 27.11.1979 om folkeskolelovens specialundervisning og anden specialpædagogiske bistand.
5. Cirkulære af 22.11.1979 om tilladelse til individuel fravigelse af reglerne om gennemførelse af folkeskolens afsluttende prøver.
6. Litteraturliste.

Vejledning

1

om folkeskolens specialundervisning og anden specialpædagogiske bistand til elever med sprog- eller talevanskeligheder.

Indledning.

Hovedformålet med specialundervisning for elever med sprog- eller talevanskeligheder, herunder elever der har vanskeligheder med både sprog og tale, er at eleverne opnår størst mulig beherskelse af sprog og tale, idet sproget er et middel til at erhverve viden, en støtte for begrebsdannelsen og et redskab for kontakt og kommunikation. Reglerne herom findes i undervisningsministeriets bekendtgørelse af 22. oktober 1979 om folkeskolens specialundervisning og anden specialpædagogiske bistand til elever med sprog- eller talevanskeligheder, som er optaget som bilag 1 til vejledningen. Bekendtgørelsen omfatter specialundervisning og anden specialpædagogisk bistand efter folkeskolelovens § 19, stk. 1 og § 19, stk. 2 (vidtgående specialundervisning).

Eleverne.

Specialundervisning for elever med sprog- eller talevanskeligheder skal til-

bydes alle elever, hvis sprog- eller talevanskeligheder er af en art og et omfang, som ikke kan overvindes i den almindelige undervisning.

Vanskelighederne varierer med hensyn til sværhedsgrad. De kan vedrøre sprog, tale og stemme, og der kan hos den enkelte elev forekomme mere end een vanskelighed, ligesom sprog- eller talevanskeligheder kan forekomme sammen med andre handicap, f. eks. generelle indlæringsvanskeligheder, bevægelseshandicap og hørehandicap. Man henleder i den forbindelse opmærksomheden på, at elever med sprog- eller talevanskeligheder tillige vil kunne henvises til folkeskolens øvrige former for specialundervisning efter de herom gældende regler, jfr. bekendtgørelsens § 6, og her i vejledningen side 3.

Sproget er af fundamental betydning for indlæring og dermed for personlig og social udvikling. Specialundervisningen for elever med sprog- eller talevanskeligheder vil derfor altid have nøje sammenhæng med elevens øvrige undervisning og daglige påvirkning.

2

Tidspunktet for iværksættelse af specialundervisning og specialpædagogisk bistand.

Barnets almene udvikling er i betydelig grad resultatet af påvirkninger i småbørnsalderen. Børns erfaringsverden er meget forskellig, og det betyder blandt andet store forskelle i deres sprog- og begrebsverden. Derudover er der børn med så store vanskeligheder, at det er nødvendigt med talepædagogisk og eventuelt anden specialpædagogisk støtte, hvis skolens undervisningstilbud skal få mening for dem.

Det er derfor væsentligt, at specialpædagogiske foranstaltninger iværksættes så tidligt som muligt, så at virkningerne af sprog- eller talevanskeligheder begrænses. Specialpædagogisk bistand til småbørn gives efter reglerne i bekendtgørelse nr. 433 af 22. oktober 1979 om folkeskolens specialpædagogiske bistand til småbørn.

§ 2 i bekendtgørelsen om specialundervisning til elever med sprog- eller talevanskeligheder anviser en række muligheder for specialpædagogisk bistand. Bistanden kan variere fra rådgivning og vejledning til forældre og andre med tilknytning til eleverne, til specialundervisning, der tager sigte på at afhjælpe eller begrænse virkningerne af et handicap, og specialundervisning, der erstatter eller supplerer den almindelige undervisning i et eller flere fag. Bistanden kan endvidere ydes i form af pædagogiske hjælpemidler.

Den hyppigst anvendte specialundervisning til elever med sprog- eller talevanskeligheder er den, som tager sigte på at afhjælpe elevens handicap eller begrænse virkningerne deraf (taleundervisning, bekendtgørelsens § 2, nr. 1). Denne undervisning gives oftest som enkeltmandsundervisning, men kan i princippet gives under alle de former, der er nævnt i bekendtgørelsens § 3.

For hver enkelt elev må tiden til specialundervisning vælges sådan, at der tages størst muligt hensyn til elevens øvrige undervisningstimer. Specialundervisningen, eventuelt anden specialpædagogisk bistand, støttes af elevens øvrige lærere, der kan hjælpe eleven med at anvende det lærte i forbindelse med almindelige fag.

Specialundervisningen og den øvrige undervisning bør i videst muligt omfang tilrettelægges, så undervisningen fremtræder som en helhed.

En del af de elever, der henvises til taleundervisning, er yderligere hæmmet af andre handicap. Det er derfor nødvendigt, at bestemmelser om specialundervisning til elever med disse andre handicap tages med i det samlede tilbud om specialpædagogisk bistand, jfr. bekendtgørelsens § 6. Der kan f. eks. forekomme generelle indlæringsvanskeligheder, bevægelsehandicap og hørehandicap som årsag eller medvirkende årsag til de sproglige vanskeligheder, herunder også læsevanskeligheder, der ofte ses i forbindelse med svære sproglige vanskeligheder.

Rådgivning er en del af den specialpædagogiske bistand, der kan gives, og den bliver oftest en individuel vejledning til forældre om det enkelte barn med sproglige vanskeligheder og drejer sig især om forældrenes opgaver i forbindelse med og holdning til eventuelle undervisningsforløb.

Rådgivningen kan tage sit udgangspunkt i samtaler under og efter den indledende undersøgelse, jfr. bekendtgørelsens § 7, og derefter foregå løbende, til en undervisningsperiode kan afsluttes.

Rådgivning til lærere kan have det samme formål og indhold som til forældre. Men denne rådgivning kan også gives som en egentlig instruktion, som sætter læreren i stand til at bidrage til at afhjælpe eller mindske barnets vanskeligheder. Talelæreren er fortrolig med mulighederne for og nødvendigheden af tværfagligt samarbejde om eleverne. En-

hver talelærers arbejde vil derfor have et islæt af konsultativ virksomhed som en naturlig del af et undervisningsforløb.

Specialpædagogisk bistand omfatter også pædagogiske hjælpemidler, herunder tekniske hjælpemidler, der kan støtte et undervisningsforløb. Især for svært sprogligt handicappede kan f. eks. båndspillere, forstærkere og indikatorer være af betydning.

I samarbejde mellem teknikere og speciallærere udvikles der stadig nye og bedre tekniske hjælpemidler til støtte for det pædagogiske arbejde. Både af hensyn til den daglige undervisning og til den bedst mulige rådgivning og vejledning er det ønskeligt, at der gives talelærerne mulighed for at deltage i faglige kurser, hvor blandt andet hjælpemidler præsenteres.

Specialundervisningens forskellige former.

4

I bekendtgørelsens § 3 er opregnet de forskellige former, hvorunder specialundervisning kan gives.

Ud fra en vurdering af elevens sproglige vanskeligheder må man vælge de foranstaltninger, der griber mindst muligt ind i det almindelige skoleforløb, men som samtidig er tilstrækkelige til at imødegå vanskelighederne.

4.1. Specialundervisning i klassen.

Det kan undertiden være en fordel for en elev med sproglige vanskeligheder at få en mere intensiv, individuel støtte i enkelte timer inden for den almindelige klasses undervisning.

Specialundervisning i klassen gives af en lærer med særlig uddannelse, jfr. bekendtgørelsens § 13, som er omtalt nedenfor i afsnit 9.

Lærertimetallet til specialundervisning tildeles under hensyn til sværhedsgraden af elevens handicap og på grundlag af den skolepsykologiske indstilling. Der bør tildeles et sådant lærertimetal, at talelæreren regelmæssigt, med ikke for store mellemrum, kan følge elevens arbejde. Lærerne bør have nært samarbejde om undervisningen.

4.2. Specialundervisning på hold.

Denne undervisningsform, hvor eleven modtager en del af eller hele undervisningen i et eller flere fag, mens eleven i øvrigt følger undervisningen i sin almindelige klasse, kan anvendes, hvis forholdene taler derfor.

4.3. Enkeltmandsundervisning.

Denne undervisningsform kan tages i anvendelse, når barnets handicap taler for denne mere intensive form for støtte (jfr. bekendtgørelsens § 2, nr. 2).

4.4. Supplerende undervisning på hold eller som enkeltmandsundervisning.

Hvis eleven på grund af sproglige vanskeligheder ikke kan klare de faglige krav, kan der i den udstrækning eleven har behov for det gives enkeltmandsundervisning eller undervisning på hold som supplement til de almindelige undervisningstimer. Denne støtteundervisning gives som regel uden for elevens normale undervisningstid af elevens lærer i pågældende fag (jfr. bekendtgørelsens § 3, nr. 5).

4.5. Undervisning i specialklasser.

Specialklasser for elever med sprog- eller talevanskeligheder er på amtsbasis oprettet i folkeskolens undervisningscentre for svært handicappede elever og i specialskoler. Ønsket om specialundervisning i tilknytning til det almindelige skolemiljø har medført, at specialklasser placeres på kommunale folkeskoler.

Til undervisning i specialklasser henvises elever, hvis sproglige handicap hindrer dem i at følge undervisningen i en almindelig klasse, uanset om undervisningen her suppleres med andre former for specialundervisning og specialpædagogisk bistand.

Specialklassens timestfordelingsplan udarbejdes under hensyn til elevernes særlige behov, blandt andet med øget timestal til sprogopbygning. Undervisningen omfatter samme fag som i tilsvarende klasse i den øvrige folkeskole.

Undervisningen i klassen suppleres i fornødent omfang med talepædagogisk enkeltmandsundervisning, der samtidig kan tjene som støtte for dansktimernes individuelt tilrettelagte undervisning.

I specialklasser vil en stor del af eleverne være multihandicappede med meget svære sprog- eller talevanskeligheder. Nogle svært bevægelseshæmmede elever er funktionelt sprogløse, bliver aldrig i stand til at tale.

For at hjælpe sådanne elever må talelæreren have kendskab til alternative muligheder for, at eleven kan udtrykke sig sprogligt. Nogle af disse elever kan med udbytte bruge symbolsprog, mens andre må udtrykke sig ved brug af tekniske hjælpemidler. Vanskelighederne er størst, hvor manglende sprog følges af andre generelle indlæringsvanskeligheder. Sådanne elever har et særligt behov for udvikling af alternativ kommunikation.

Fremgangsmåden ved henvisning til specialundervisning og anden specialpædagogisk bistand.

5

Bekendtgørelsens § 7 foreskriver detaljeret fremgangsmåden ved henvisning til specialpædagogisk bistand for børn med sprog- eller talevanskeligheder.

Lærerrådets beslutning om iværksættelse af specialundervisning m. v. efter folkeskolelovens § 19, stk. 1 tages således på grundlag af skolepsykologisk rådgivnings rapport og forslag. Beslutningen skal ligge inden for de rammer, som er fastlagt af kommunalbestyrelsen. Der er forud afholdt drøftelser mellem lærere, forældre og skolepsykologisk rådgivning. Det bemærkes, at lærerrådet kan bemyndige elevens lærere til at træffe beslutning om specialpædagogiske foranstaltninger efter folkeskolelovens § 19, stk. 1.

Hvis en elev skønnes at have behov for specialundervisning efter folkeskolelo-

vens § 19, stk. 2, træffes beslutning herom af amtsrådet efter indstilling fra kommunalbestyrelsen. Reglerne herom er der gjort nærmere rede for i undervisningsministeriets vejledende retningslinier af 22. oktober 1979 om henvisning af elever til specialundervisning m. v. efter folkeskolelovens § 19, stk. 2, som er optaget som bilag 3.

Da elever med sprog- eller talevanskeligheder kan have andre handicap, er det ønskeligt at kunne iværksætte undersøgelser og hjælpeforanstaltninger af anden art end dem, der vedrører den egentlige taleundervisning. Ud over bistanden fra skolelæge og skolepsykologisk rådgivning, vil der især kunne være behov for udvidet bistand fra speciallæge, specialtandlæge og fysioterapeut.

En elev, der udover sproglige vanskeligheder tillige har generelle indlæringsvanskeligheder, og som følge heraf specielle vanskeligheder i engelsk, således at det ikke skønnes hensigtsmæssigt at give specialundervisning, kan med forældrenes samtykke fritages for undervisning i dette fag, jfr. § 12 i bekendtgørelse af 25. august 1978 om undervisning af elever med generelle indlæringsvanskeligheder. Afgørelsen herom træffes af skolenævnet efter indstilling fra skolepsykologisk rådgivning, der forinden har rådført sig med elevens lærere.

Det er en betingelse for fritagelse, at eleven fortsat modtager specialundervisning i dansk.

I ganske særlige tilfælde vil der endvidere være mulighed for, at undervisningsministeriet fritager en elev for undervisning i engelsk, hvis eleven på grund af sproglige vanskeligheder har usædvanlig store vanskeligheder.

Der kan i særlige tilfælde dispenseres fra kravet om eksamen i faget tysk som adgangsbetingelse til fortsat uddannelse. Ansøgning herom indsendes gennem skolen til vedkommende direktorat.

Vanskeligheder, som møder elever med sprog- eller talehandicap, forstærkes ofte i uvante situationer, som f. eks. ved prøver. I henhold til § 41 i bekendtgørelse af 8.3.1977 om folkeskolens afsluttende prøver, som ændret ved bekendtgørelse af 8.10.1979, kan direktoratet tillade fravigelser fra de almindelige prøveregler, herunder ændringer af prøveformerne ved de mundtlige og praktiske prøver.

Tilladelse til individuel fravigelse af bekendtgørelsens bestemmelser vil af direktoratet blive givet til elever med handicap, som gør en sådan fravigelse nødvendig.

Her skal nævnes et par eksempler på mulige fravigelser fra de almindelige prøveregler: Dersom eleven ønsker det, kan talelæreren være til stede som bisidder med den opgave at sikre den bedst mulige kommunikation ved eksamensbordet.

Drejer det sig om stammen, kan man benytte sig af andre fremstillingsformer

end den mundtlige i tilfælde, hvor det for eleven gælder om at dokumentere en viden. Talelæreren kan ud fra sit kendskab til elevens muligheder stille forslag om eksaminationsformer.

Ansøgning om tilladelse til individuelle fravigelser må, foruden begrundelse, indeholde angivelse af fravigelsens ønskede omfang og være forsynet med påtegning fra skolepsykologisk rådgivning. Ansøgningen skal normalt indsendes til direktoratet inden 1. februar ved prøver i den ordinære prøvetermin, og inden 1. oktober ved prøver i den ekstraordinære prøvetermin.

Enhver ændring i prøvevilkår skal fremgå af afgangsbrevet. Direktoratet fastsætter i forbindelse med de enkelte tilladelser, på hvilken måde det skal fremgå af brevet, at eleven har opnået dispensation. Der henvises til cirkulæret af 22.11.1979 om tilladelse til individuel fravigelse af reglerne om gennemførelse af folkeskolens afsluttende prøver.

8

Overgang fra skole til erhverv.

Elever, der får specialundervisning efter folkeskolelovens § 19, stk. 2, kan med undervisningsministeriets tilladelse tilbydes undervisning i 11 år, jfr. folkeskolelovens § 3 a stk. 2. Dette giver mulighed for at tilrettelægge et undervisningsforløb, hvor eleverne i løbet af 11 år kan nå det samme som folkeskolens øvrige elever på 10 år. Eleverne kan eventuelt indstille sig til folkeskolens afsluttende prøver efter det 11. år.

De sidste år før skolegangens afslutning medvirker klasselæreren til erhvervsvejledning og formidler, om ønsket, kuratorbistand til elever med

sproglige vanskeligheder. Skolepsykologisk rådgivning bør altid – og specielt ved en elevs ophør af skolegangen – være opmærksom på, om eleven har behov for fortsat specialundervisning (jfr. lov af 8. juni 1978 om specialundervisning for voksne og bekendtgørelse af 22. oktober 1979 om specialundervisning for voksne) social rådgivning eller bistand, jfr. bekendtgørelsens § 11, og socialministeriets bekendtgørelse af 26. marts 1976 om underretningspligt over for det sociale udvalg efter bilstandsloven, som ændret ved bekendtgørelse af 19. juni 1979.

Specialundervisning til elever med sprog- eller talevanskeligheder gives af lærere, der har gennemgået en uddannelse på Danmarks Lærerhøjskole inden for området sprog- og talehandicap eller anden tilsvarende uddannelse, jfr. bekendtgørelsens § 13. Den supplerende specialundervisning, der er nævnt i bekendtgørelsens § 3, nr. 5 gives dog så vidt muligt af elevens lærer i vedkommende fag.

Nogle kommuner kan ikke for tiden skaffe tilstrækkelig mange lærere med kvalifikationer som anført i bekendtgørelsen. Ministeriet er indtil videre indforstået med, at den specialundervisning, der hører under bekendtgørelsens § 2, nr. 2 i disse tilfælde varetages af lærere med pædagogisk speciale C eller Danmarks Lærerhøjskoles specialpædagogiske grundkursus.

Lokalet til ambulante taleundervisning bør placeres således i bygningen, at det ikke er omgivet af klasser med støjende virksomhed eller ud mod en stærkt befærde vej eller gade.

Rummet bør være *lydisoleret*, så det egner sig til audiometrirum, og *lyddæmpet*, så efterklangstiden ikke er over 0,6 sek. Der henvises til boligministeriets bygningsreglement af 15. januar 1977, kap. 9.4, stk. 11, der handler om lydforholdene i lokaler til specialundervisningsformål.

Lokalet må være så stort, at det kan rumme de specielle undervisningsmidler og nødvendigt apparatur, har aflåselige skabe til elevsager og er indrettet på skiftende undervisningsaktiviteter.

For talelærere, der fungerer som vandre lærere, bør et fast lokale være til rådighed på skolerne.

Lokalet til specialklasse bør trods det lille elevtal have almindelig klasselestørrelse for at kunne give plads til såvel forskellige aktiviteter samtidig som fælles aktiviteter og let adgang til arbejdsmateriale og apparatur til den individuelt tilrettelagt undervisning.

Apparatur bør blandt andet omfatte: Båndoptager indrettet til individuel, selvstændig træning, language master, read master, skrivemaskiner, om fornødent diasprojektor med dagslysskærm, båndfilmsapparat og eventuelt klaver.

Specielle hjælpemidler bør kunne udskiftes og suppleres i trit med den tekniske udvikling, i den udstrækning læreren kan gøre brug af dem i sit arbejde med eleverne.

Bekendtgørelse om folkeskolens specialundervisning og anden specialpædagogiske bistand til elever med sprog- eller talevanskeligheder

I henhold til § 3, stk. 2, jfr. § 19, stk. 1 og 2, i lov nr. 313 af 26. juni 1975 om folkeskolen som ændret ved lov nr. 302 af 8. juni 1978 fastsættes:

I Begreb og formål

§ 1. Bestemmelserne i denne bekendtgørelse omfatter elever, som på grund af sprog- eller talevanskeligheder har behov for særlig hensyntagen eller støtte.

Stk. 2. Formålet med specialundervisning og anden specialpædagogisk bistand er, at eleverne opnår størst mulig beherskelse af sprog og tale, idet der sigtes imod at fremme deres udvikling i overensstemmelse med de retningslinier, der er angivet i folkeskolelovens formålsbestemmelse, og at støtte dem ved overgangen fra skole til erhverv eller anden form for beskæftigelse.

§ 2. Specialundervisning og anden specialpædagogisk bistand kan omfatte:

1. Specialundervisning og optræning i arbejdsmetoder, der tager sigte på at afhjælpe eller begrænse virkningerne af elevernes handicap.

2. Specialundervisning, der erstatter eller supplerer den almindelige undervisning i et eller flere fag, hvor eleverne på grund af deres handicap har vanskeligt ved at følge klassens undervisning.

3. Rådgivning til forældre og andre med tilknytning til eleverne.

4. Pædagogiske hjælpemidler.

II. Former for specialundervisning

§ 3. Specialundervisning kan gives under følgende former:

1. Specialundervisning i klassen, hvor eleverne fortsat undervises i deres almindelige klasse, men med bistand i enkelte timer af en lærer med særlig uddannelse, jfr. § 13.

2. Specialundervisning på hold, hvor eleverne modtager en del af eller hele undervisningen i et eller flere fag, mens de i øvrigt følger undervisningen i deres almindelige klasse.

3. Undervisning i specialklasse, hvor eleverne undervises i alle fag, således at tilhørsforholdet til deres almindelige klasse ophører, jfr. dog § 8, stk. 3. Sådanne klasser kan placeres på en almindelig skole eller en specialskole.

4. Enkeltmandsundervisning, hvor eleverne enkeltvis modtager en del af eller hele undervisningen i et eller flere fag, mens de i øvrigt bevarer tilhørsforholdet til deres egen klasse.

5. Enkeltmands- eller holdundervisning, hvor eleverne modtager et supplement til den almindelige klasseundervisning i et eller flere fag.

§ 4. Antallet af elever, som undervises sammen på hold, må ikke overstige 4, når eleverne modtager en del af undervisningen i det pågældende fag, og 6, når eleverne modtager hele undervisningen i faget.

Stk. 2. I specialklasser må elevtallet ikke ved skoleårets begyndelse overstige 6-8 elever.

ver, afhængigt af elevernes aldersspredning og undervisningsbehov som følge af funktionshæmninger. Undervisningen i specialklasser suppleres i fornødent omfang med enkeltmands- eller holdundervisning.

Stk. 3. Varetages undervisningen efter stk. 1 og 2 af to eller flere lærere, kan elevtallet fordobles eller forhøjes tilsvarende. Gennemførelse af en sådan ordning forudsætter de pågældende læreres tilslutning i de enkelte tilfælde.

§ 5. Den ugentlige og daglige undervisningstid for elever, som modtager specialundervisning på hold eller som enkeltmandsundervisning, kan med forældrenes samtykke overstige de fastsatte maximale timetal i folkeskolelovens § 14, stk. 1 og 2.

§ 6. Elever med sprog- eller talevanskeligheder vil tillige kunne henvises til folkeskolens øvrige specialundervisning og anden specialpædagogisk bistand efter de herom gældende regler.

III. Fremgangsmåden ved henvisning til specialundervisning og anden specialpædagogisk bistand

§ 7. Ved henvisning til specialundervisning og anden specialpædagogisk bistand efter § 2 anvendes følgende fremgangsmåde:

1. Såfremt en lærer får formodning om, at en elevs sprog- eller talevanskeligheder er af en sådan karakter, at det må antages at have indflydelse på elevens udvikling, skal han tage initiativ til, at eleven indstilles til undersøgelse ved skolepsykologisk rådgivning. Initiativet til undersøgelsen kan også udgå fra skolelægen, forældrene, andre, der udøver daglig omsorg for eleven, eller denne selv. Indstillingen foretages af klasselæreren. Forud for indstillingen drøfter klasselæreren elevens undervisningssituation med de øvrige lærere og med forældrene og eleven og søger herunder klarlagt, i hvilken grad sprog- eller talehandicapet påvirker elevens udvikling. Indstillingen sendes med skolelægens påtegning til skolepsykologisk rådgivning gennem skolens leder. Skolelægen sender endvidere eventuelle udtalelser fra speciallæge til rådgivningen.

2. Skolepsykologisk rådgivning sørger for, at der foretages en undersøgelse af eleven

med fornøden bistand af andre sagkyndige. Heri indgår samtale med eleven og dennes forældre, som kan være til stede under undersøgelsen. Der tilsendes skolens leder og skolelægen en skriftlig rapport om undersøgelsen. Forældrene underrettes, når rapporten foreligger, og skal have adgang til at gøre sig bekendt med rapportens indhold.

3. I tilslutning til rapporten og efter samråd med eleven og forældrene samt klasselæreren og den eller de lærere, der i givet fald skal påtage sig specialundervisningen, stiller skolepsykologisk rådgivning forslag om, under hvilken form og med hvilket indhold specialundervisning og anden specialpædagogisk bistand bør gives. Forslaget bør også indeholde en vurdering af undervisningens karakter (folkeskolelovens § 19, stk. 1, eller § 19, stk. 2).

4. Beslutning om henvisning til specialundervisning m.v. efter folkeskolelovens § 19, stk. 1, træffes af skolens lærerråd på grundlag af skolepsykologisk rådgivnings forslag. Lærerrådet kan bemyndige elevens lærere til at træffe beslutningen. Forældrene skal underrettes om beslutningen.

§ 8. Skolepsykologisk rådgivning følger udviklingen hos de elever, der modtager specialundervisning og anden specialpædagogisk bistand, bl. a. gennem regelmæssige drøftelser med forældrene og klasselæreren og andre lærere, der forestår undervisningen. Modtager eleven kun en del af undervisningen i et fag som specialundervisning, skal skolepsykologisk rådgivning rådføre sig med klassens lærer i faget.

Stk. 2. På grundlag af disse drøftelser tager skolepsykologisk rådgivning mindst én gang om året stilling til, om specialundervisning og anden specialpædagogisk bistand efter folkeskolelovens § 19, stk. 1, kan begrænses, eller om den eventuelt bør udvides. Beslutning om, hvornår denne specialundervisning m.v. kan ophøre, træffes af skolens lærerråd på grundlag af forslag fra skolepsykologisk rådgivning. Forældrene skal underrettes om ændringer i elevens undervisningssituation.

Stk. 3. Fra specialklasser og holdundervisning, hvor eleven modtager hele undervisningen i et fag, kan eleven føres gradvis tilbage til den almindelige undervisning ved i en

periode at modtage undervisning begge steder.

§ 9. Skolepsykologisk rådgivning kan opfordre forældrene til at søge bistand fra andre rådgivnings- eller behandlingsinstitutioner, eller den kan selv rette henvendelse til social- og sundhedsforvaltningen med henblik på tilbud om rådgivning og vejledning eller andre hjælpeforanstaltninger.

IV. Andre bestemmelser.

§ 10. Flytter en elev, der får specialundervisning og anden specialpædagogisk bistand, til en anden skole, herunder en skole uden for folkeskolen, skal den pågældende skole snarest muligt orienteres om, under hvilken form specialundervisningen m.v. har fundet sted. Denne orientering gives i forbindelse med elevflyttebeviset. Samtidig tilbagesender skolens leder rapporten om den skolepsykologiske undersøgelse til skolepsykologisk rådgivning.

Stk. 2. Optages en elev i en skole, der betjenes af en anden skolepsykologisk rådgivning end den, der betjener den fraflyttede skole, sender skolepsykologisk rådgivning efter samråd med forældrene rapporten til den pågældende rådgivning.

Stk. 3. Optages en elev i en skole, der ikke betjenes af en skolepsykologisk rådgivning, sender rådgivningen ved den fraflyttede skole en rapport om den seneste undersøgelse til den pågældende skoles leder, medmindre forældrene ønsker, at skolen alene orienteres efter reglerne i stk. 1.

§ 11. Hvis en elev ved skolegangens ophør har behov for fortsat specialundervisning eller for social rådgivning, orienterer skolepsykologisk rådgivning eleven og forældrene om mulighederne for at få denne bistand.

Skolepsykologisk rådgivning bør i fornødent samarbejde med arbejdsformidlingen og social- og sundhedsforvaltningen drage omsorg for, at elevens erhvervsmuligheder udnyttes bedst muligt.

§ 12. Skolen skal medvirke til, at en i øvrigt kvalificeret elev ikke afskæres fra fortsat uddannelse på grund af sprog- eller talevanskeligheder. Den bør være opmærksom på mulighederne for at fravige almindelige regler vedrørende prøver og eksaminer.

§ 13. Specialundervisning til elever med sprog- eller talevanskeligheder gives af lærere, der har gennemgået en uddannelse på Danmarks Lærerhøjskole inden for sprog- eller talehandicapområdet eller anden tilsvarende uddannelse. Den i § 3, nr. 5, nævnte supplerende specialundervisning gives dog så vidt muligt af elevens lærer i vedkommende fag.

§ 14. Specialundervisning af elever med sprog- eller talevanskeligheder skal foregå i lokaler, der efter deres beliggenhed, størrelse og indretning, herunder lydisolering, lyd-dæmpning og lysforhold, må anses for egnede til formålet.

§ 15. Lærerrådets afgørelser kan indbringes for skolenævnet, der træffer den endelige administrative afgørelse, jfr. skolestyrelseslovens § 62, stk. 1, og § 27, stk. 2.

§ 16. Bekendtgørelsen træder i kraft den 1. januar 1980.

Stk. 2. Cirkulære nr. 188 af 4. august 1961 om specialundervisning af børn med talevanskeligheder ophæves.

Stk. 3. Undervisningsministeriet kan i særlige tilfælde fravige bestemmelserne i bekendtgørelsen.

Undervisningsministeriet, den 22. oktober 1979

P.m.v.

BJ. BRYNSKOV

/ Hanne Saunte

Bekendtgørelse om folkeskolens specialpædagogiske bistand til småbørn

I henhold til § 3, stk. 2, og § 3 a, stk. 1, jfr. § 19, stk. 1 og 2, i lov nr. 313 af 26. juni 1975 om folkeskolen som ændret ved lov nr. 302 af 8. juni 1978 fastsættes:

I. Anvendelsesområde og formål

§ 1. Til børn i børnehaveklasser tilbydes der specialpædagogisk bistand, hvis børnenes udvikling kræver en særlig hensyntagen eller støtte.

Stk. 2. Til børn, der endnu ikke har påbegyndt skolegangen, tilbydes der specialpædagogisk bistand, hvis børnenes udvikling på grund af sprog- eller talevanskeligheder kræver en særlig hensyntagen eller støtte. Til børn, der endnu ikke har påbegyndt skolegangen, og hvis udvikling af andre grunde kræver en særlig hensyntagen eller støtte, kan der tilbydes specialpædagogisk bistand.

Stk. 3. Formålet med den specialpædagogiske bistand er så tidligt som muligt at forebygge en fejludvikling hos barnet og/eller at begrænse virkningerne af barnets handicap.

II. Indhold og form

§ 2. Den specialpædagogiske bistand kan omfatte undervisning og træning af barnet, tilrettelagt efter dets særlige behov, samt instruktion og vejledning af forældrene eller andre, der udøver daglig omsorg for barnet. Der kan endvidere stilles særlige pædagogiske hjælpemidler til rådighed.

Stk. 2. Bistanden efter stk. 1 må tilrettelægges i samråd med forældrene og i fornødent samarbejde med social- og sundhedsforvaltningen med henblik på samordning med

anden pædagogisk, sundhedsmæssig eller social indsats fra denne forvaltning til barnet eller forældrene.

§ 3. Den specialpædagogiske bistand skal gennemføres på en sådan måde, at den har størst mulig sammenhæng med barnets daglige tilværelse.

III. Fremgangsmåden ved iværksættelse og ophør af specialpædagogisk bistand

§ 4. Barnets forældre kan henvende sig til den kommunale skoleforvaltning eller til skolepsykologisk rådgivning med anmodning om specialpædagogisk bistand til barnet. Sker henvendelsen til skolepsykologisk rådgivning, foretager rådgivningen indberetning til skoleforvaltningen. Henvendelse kan også ske til social- og sundhedsforvaltningen, der lader anmodningen om specialpædagogisk bistand gå videre til skoleforvaltningen. Også andre med kendskab til barnet kan rette henvendelse til skolemyndighederne med henblik på fremsættelse af tilbud om specialpædagogisk bistand. Børnehaveklasselederens indstilling skal ske gennem skolens leder og med skolelægens påtegning.

Stk. 2. Skolepsykologisk rådgivning sørger for - efter samråd med forældrene - at der foretages en undersøgelse med fornøden bistand af andre sagkyndige. Heri indgår samtale med barnets forældre, som kan være til stede under undersøgelsen, og personale ved den dag- eller døgninstitution og/eller børnehaveklasse, hvor barnet er optaget, eller andre, der kan bidrage til belysning af barnets

behov. Der udarbejdes en skriftlig rapport om undersøgelsen, som – når der er tale om et barn i en børnehaveklasse – sendes til skolens leder og skolelæge. Forældrene underrettes, når rapporten foreligger, og de skal have adgang til at gøre sig bekendt med rapportens indhold.

Stk. 3. I tilslutning til rapporten og efter samråd med forældrene og eventuelt børnehaveklasselederen og de lærerkræfter, der i givet fald skal stå for den specialpædagogiske bistand, samt social- og sundhedsforvaltningen stiller skolepsykologisk rådgivning forslag om hvilken specialpædagogisk bistand, der bør tilbydes for at hjælpe barnet. Forslaget bør indeholde en vurdering af bistandens karakter (folkeskolelovens § 19, stk. 1, eller § 19, stk. 2).

Stk. 4. Beslutning om tilbud om specialpædagogisk bistand efter folkeskolelovens § 19, stk. 1, træffes af kommunalbestyrelsen eller efter dennes bemyndigelse på grundlag af skolepsykologisk rådgivnings forslag. Er barnet optaget i børnehaveklasse, træffes beslutningen af skolens lærerråd på grundlag af rådgivningens forslag.

§ 5. Såfremt kommunalbestyrelsen eller den, kommunalbestyrelsen har bemyndiget hertil, på grundlag af skolepsykologisk rådgivnings forslag finder, at den specialpædagogiske bistand, der skal tilbydes barnet, påhviler amtskommunen i medfør af folkeskolelovens § 19, stk. 2, foretager kommunalbestyrelsen – uden for Københavns og Frederiksberg kommuner – indstilling herom til amtsrådet. Er barnet optaget i børnehaveklasse, sender lærerrådet sagen til kommunalbestyrelsen, hvis det på grundlag af rådgivningens forslag finder, at barnet bør have specialpædagogisk bistand efter folkeskolelovens § 19, stk. 2. Kommunalbestyrelsen afgør herefter, om den vil foretage indstilling til amtsrådet.

Stk. 2. Ved bedømmelsen af, om den specialpædagogiske bistand i det konkrete tilfælde er omfattet af folkeskolelovens § 19, stk. 2 (vidtgående specialpædagogisk bistand) lægges vægt på handicappets sværhedsgrad, om barnet har behov for specialpædagogisk bistand af et sådant indhold og omfang, at bistanden ikke kan opfyldes ved kommunens egne foranstaltninger, og om udgifterne til bistanden væsentligt overstiger kommunernes

gennemsnitlige udgifter til specialpædagogisk bistand til småbørn.

Stk. 3. Amtsrådet træffer – eventuelt efter indhentet udtalelse fra amtskolepsykologen eller andre sagkyndige – beslutning om, hvorvidt det vil sørge for specialpædagogisk bistand til barnet.

§ 6. Skolepsykologisk rådgivning følger udviklingen hos de børn, der modtager specialpædagogisk bistand, bl. a. gennem regelmæssige drøftelser med de lærerkræfter, der forestår bistanden, og med forældrene og andre personer, der er i daglig kontakt med barnet.

Stk. 2. På grundlag af disse drøftelser tager skolepsykologisk rådgivning med højst 6 måneders mellemrum stilling til, om bistanden kan begrænses, eller om den eventuelt bør udvides. Forslag om ophør af specialpædagogisk bistand efter folkeskolelovens § 19, stk. 1, udarbejdes af skolepsykologisk rådgivning efter samråd med forældrene. Beslutning herom træffes af kommunalbestyrelsen eller efter dennes bemyndigelse. Er barnet optaget i børnehaveklasse, træffes beslutningen om ophør af lærerrådet.

Stk. 3. Modtager barnet vidtgående specialpædagogisk bistand, udarbejder skolepsykologisk rådgivning – efter samråd med forældrene – forslag til begrænsning, udvidelse eller eventuelt ophør af bistanden. Amtsrådet træffer beslutning herom. Er barnet optaget i børnehaveklasse, bør lærerrådet have lejlighed til at udtale sig om forslaget, inden det ad sædvanlig tjenstlig vej sendes til amtsrådet.

§ 7. Inden barnet skal begynde i børnehaveklasse eller 1. klasse tager skolepsykologisk rådgivning initiativet til en drøftelse med barnets forældre, de lærerkræfter, som har forestået den specialpædagogiske bistand til barnet, barnets kommende børnehaveklasseleder eller klasselærer og eventuelt andre med kendskab til barnets særlige behov.

Stk. 2. I tilslutning til drøftelsen stiller skolepsykologisk rådgivning forslag om eventuel specialpædagogisk bistand til barnet i børnehaveklasse eller i 1. klasse. Forslaget stilles i så god tid, at der kan træffes beslutning, jfr. § 4, stk. 4, og § 5, stk. 3, inden bar-

net begynder i børnehaveklasse eller i 1. klasse.

§ 8. Skolepsykologisk rådgivning kan opfordre forældrene til at søge bistand fra andre rådgivnings- eller behandlingsinstitutioner, eller den kan selv rette henvendelse til social- og sundhedsforvaltningen med henblik på rådgivning og vejledning eller andre hjælpeforanstaltninger.

IV. Andre bestemmelser

§ 9. Flytter et barn, der modtager specialpædagogisk bistand til en kommune, der betjenes af en anden skolepsykologisk rådgivning end den, der betjener den fraflyttede kommune, skal skolemyndighederne i denne snarest underrettes. Underretningen sker ved, at skolepsykologisk rådgivning i den fraflyttede kommune, efter samråd med forældrene, sender en rapport over den gennemførte bistand til skolepsykologisk rådgivning i den tilflyttede kommune, som søger kontakt med barnets forældre med henblik på fortsat bistand.

§ 10. Specialpædagogisk bistand til børn, der endnu ikke har påbegyndt skolegangen, og til børn i børnehaveklasser gives af lærere

eller børnehavepædagoger, der har gennemgået en uddannelse på Danmarks Lærerhøjskole inden for et relevant handicapområde eller anden tilsvarende uddannelse.

§ 11. Afgørelser, som de kommunale myndigheder – uden for Københavns og Frederiksberg kommuner – træffer om specialpædagogisk bistand efter folkeskolelovens § 19, stk. 1, til børn, der endnu ikke har påbegyndt skolegangen, kan inden 4 uger fra afgørelsens meddelelse indbringes for amtsrådet. Lærerrådets afgørelser om specialpædagogisk bistand efter folkeskolelovens § 19, stk. 1, til børn i børnehaveklasser kan indbringes for skolenævnet, der træffer den endelige administrative afgørelse.

Stk. 2. Amtsrådets – i Frederiksberg kommune kommunalbestyrelsens – afgørelser om specialpædagogisk bistand efter folkeskolelovens § 19, stk. 2, og amtsrådets afgørelser efter stk. 1, 1. pkt., kan inden 4 uger fra afgørelsens meddelelse indbringes for undervisningsministeriet.

§ 12. Bekendtgørelsen træder i kraft 1. januar 1980.

Stk. 2. Undervisningsministeriet kan i særlige tilfælde fravige bestemmelserne i bekendtgørelsen.

Undervisningsministeriet, den 22. oktober 1979

P. m. v.

BJ. BRYNSKOV

/ Hanne Saunte

Vejledende retningslinier om henvisning af elever til specialundervisning og anden specialpædagogisk bistand efter folkeskolelovens § 19, stk. 2

(Til alle amtsråd, kommunalbestyrelser, skolekommissioner, skolenævn, skoleledere og ledende skolepsykologer)

1. Undervisningsministeriet har til hensigt at fremsætte forslag til lov om ændring af skolestyrelsesloven således, at kommunalbestyrelsen får indstillingsret og amtsrådet beslutningsret om specialundervisning og anden specialpædagogisk bistand efter folkeskolelovens § 19, stk. 2, jfr. § 3, stk. 2. Indtil nærmere regler herom foreligger, gives nedenstående vejledende retningslinier om henvisning af elever på 1.–10. klassetrin til specialundervisning og anden specialpædagogisk bistand efter folkeskolelovens § 19, stk. 2, der træder i kraft den 1. januar 1980.

2. Efter folkeskolelovens § 19, stk. 1, jfr. § 3, stk. 2, påhviler det kommunen at sørge for specialundervisning og anden specialpædagogisk bistand til elever, hvis udvikling kræver en særlig hensyntagen eller støtte. Efter lovens § 19, stk. 2, påhviler det – uden for Københavns og Frederiksberg kommuner – amtskommunen at sørge for specialundervisning og anden specialpædagogisk bistand til elever, hvis udvikling kræver en særlig vidtgående hensyntagen eller støtte.

Reglerne om specialundervisning og anden specialpædagogisk bistand til folkeskolens elever er fastsat i følgende cirkulærer og bekendtgørelser, og de vejledende retningslinier om henvisning er et supplement til disse regler:

Undervisningsministeriets cirkulære af 4. februar 1972 om folkeskolens specialundervisning af elever med adfærdsproblemer og psykiske lidelser (observationsundervisning).

Undervisningsministeriets cirkulære af 22. maj 1974 om folkeskolens specialundervisning af læseretardedede elever.

Undervisningsministeriets bekendtgørelse af 25. august 1978 om folkeskolens specialundervisning af elever med generelle indlæringsvanskeligheder.

Undervisningsministeriets bekendtgørelse af 22. oktober 1979 om folkeskolens specialundervisning og anden specialpædagogiske bistand til hørehæmmede elever.

Undervisningsministeriets bekendtgørelse af 22. oktober 1979 om folkeskolens specialundervisning og anden specialpædagogiske bistand til synshæmmede elever.

Undervisningsministeriets bekendtgørelse af 22. oktober 1979 om folkeskolens specialundervisning og anden specialpædagogiske bistand til bevægelseshæmmede elever.

Undervisningsministeriets bekendtgørelse af 22. oktober 1979 om folkeskolens specialundervisning og anden specialpædagogiske bistand til elever med sprog- eller talevanskeligheder.

Afgrænsningen af specialundervisning og anden specialpædagogisk bistand efter folkeskolelovens § 19, stk. 2.

3. Afgørelsen af, om en elev skal have specialundervisning og anden specialpædagogisk bistand efter bestemmelserne i folkeskolelovens § 19, stk. 2, (vidtgående specialundervisning og anden specialpædagogisk bistand) beror på et skøn i hvert enkelt tilfælde på grundlag af handicappets sværhedsgrad og en vurdering af, om eleven har behov for specialundervisning m. v. af et sådant indhold og omfang, at denne ikke kan ydes ved kommunens egne foranstaltninger. I skønnet kan også indgå en vurdering af størrelsen af udgifterne ved den nødvendige specialundervisning og anden specialpædagogiske bistand. Medfører specialundervisningen m. v. omkostninger, som væsentligt overstiger, hvad der er almindeligt for specialklasseundervisningen i kommunerne, bør amtskommunen i henhold til § 19, stk. 2, sørge for bistanden.

Fremgangsmåden ved henvisning til og ophør af specialundervisning og anden specialpædagogisk bistand efter folkeskolelovens § 19, stk. 2.

4. Hvis en elev på grund af ét eller flere handicap har sådanne vanskeligheder, at det må antages at have indflydelse på elevens udvikling, følges de regler om fremgangsmåden vedrørende henvisning til specialundervisning m. v., som er anført i de cirkulærer og bekendtgørelser, der er nævnt under punkt 2. Efter disse regler udarbejder skolepsykologisk rådgivning forslag om, under hvilken form og med hvilket indhold specialundervisningen og anden specialpædagogisk bistand skal gives, samt giver en vurdering af specialundervisningens karakter (folkeskolelovens § 19, stk. 1, eller § 19, stk. 2).

På grundlag af skolepsykologisk rådgivnings forslag træffer lærerrådet – eller efter lærerrådets bemyndigelse elevens lærere – beslutning om henvisning til specialundervisning og anden specialpædagogisk bistand efter folkeskolelovens § 19, stk. 1, eller om sagens fremsendelse til kommunalbestyrelsen.

Kommunalbestyrelsen træffer herefter beslutning om, hvorvidt den vil indstille til amtsrådet at sørge for specialundervisning og

anden specialpædagogisk bistand efter folkeskolelovens § 19, stk. 2, til den pågældende elev. I bekræftende fald afgiver kommunalbestyrelsen indstilling til amtsrådet. Forældrene skal have underretning om videresendelse af sagen til kommunalbestyrelsen og om dennes beslutning om indstilling til amtsrådet.

5. Amtsrådet træffer, eventuelt efter indhentet udtalelse fra amtsskolepsykologen eller andre sagkyndige, beslutning om henvisning af eleven til vidtgående specialundervisning og anden specialpædagogisk bistand. Amtsrådet kan indgå aftale med f. eks. en kommune, en privat skole eller med et andet amtsråd om at udføre undervisningen. Beslutningen om den nærmere placering af eleven bør så vidt muligt træffes i overensstemmelse med forældrenes ønske. Dette gælder særligt i tilfælde, hvor forældrene ønsker eleven undervist på en lands- eller landsdelsdækkende skole.

Beslutning om placering af en elev på en specialskole, således at eleven ikke kan bo hjemme, kan kun træffes med samtykke fra forældrene (forældremyndighedens indehaver).

Kan amtsrådet ikke tiltræde, at eleven har behov for vidtgående specialundervisning og anden specialpædagogisk bistand, skal kommunen sørge for elevens undervisning.

Forældrene skal underrettes om amtsrådets beslutning.

6. Amtskommunen bør sørge for, at udviklingen hos de elever, der modtager vidtgående specialundervisning og anden specialpædagogisk bistand, følges af en skolepsykologisk rådgivning, som regelmæssigt bør drøfte elevens undervisningssituation med elevens forældre og med den eller de lærere, der forestår undervisningen.

På grundlag af disse drøftelser tager skolepsykologisk rådgivning mindst én gang om året op til vurdering, om den vidtgående specialundervisning m.v. bør ændres eller ophøre, og udarbejder i givet fald forslag herom. Forslaget bør drøftes med elevens forældre, ligesom lærerrådet (elevens lærere) bør have lejlighed til at udtale sig om forslaget, inden det ad sædvanlig tjenstlig vej sendes til amtsrådet. Amtsrådet træffer herefter beslutning om ændring eller ophør af den vidtgående

specialundervisning og anden specialpædagogiske bistand.

7. Såfremt eleven efter ophør af den vidtgående specialundervisning m.v. har behov for specialundervisning m.v. efter folkeskolelovens § 19, stk. 1, stiller skolepsykologisk rådgivning i den kommune, hvor eleven skal fortsætte sin undervisning, forslag herom efter reglerne i de cirkulærer og bekendtgørelser, der er nævnt under punkt 2.

Overgangsregler m.v.

8. Den undervisning, som eleverne pr. 1. januar 1980 modtager ved skoler, der efter lov om udlægning af åndssvageforsorgen og den øvrige særforborg m.v. overtages af amtskommunerne og Københavns og Frederiksberg kommuner, samt ved undervisningscen-

tre for svært handicappede børn og observationsskoler, videreføres efter denne dato som specialundervisning og anden specialpædagogisk bistand efter folkeskolelovens § 19, stk. 2. Elevernes udvikling følges efter de i punkt 6 nævnte retningslinier. Skolepsykologisk rådgivning bør snarest tage op til vurdering, om specialundervisningen kan ændres eller ophøre, og i givet fald stille forslag herom.

9. Kommunalbestyrelsens afgørelser kan – uden for Københavns og Frederiksberg kommuner – inden 4 uger fra afgørelsens meddelelse indbringes for amtsrådet, og amtsrådets – i Frederiksberg kommune kommunalbestyrelsens – afgørelser kan inden 4 uger fra afgørelsens meddelelse indbringes for undervisningsministeriet, jf. skolestyrelseslovens § 65.

Undervisningsministeriet, den 22. oktober 1979

P. m. v.

BJ. BRYNSKOV

/ Hanne Saunte

Cirkulæreskrivelse om folkeskolens specialundervisning og anden specialpædagogiske bistand

(Til alle amtsråd, kommunalbestyrelser, skolekommissioner, skolenævn,
skoleledere og ledende skolepsykologer)

1. Efter § 3, stk. 2, i lov nr. 313 af 26. juni 1975 om folkeskolen skal der til børn, hvis udvikling kræver en særlig hensyntagen eller støtte, gives specialundervisning eller anden specialpædagogisk bistand efter regler fastsat af undervisningsministeren.

Folkeskoleloven er som følge af særfor sorgens udlægning til amtskommunerne og kommunerne samt særfor sorgsundervisningens overførsel til undervisningsministeriets område ændret ved lov nr. 302 af 8. juni 1978. Ændringerne træder i kraft den 1. januar 1980.

Ved ændringerne er bl. a. ovennævnte bestemmelse i § 3, stk. 2, ændret således, at der til de der omhandlede børn skal gives specialundervisning og anden specialpædagogisk bistand. Der er ikke tilsigtet nogen realitetsændring, men kun en tydeliggørelse af, at specialpædagogisk bistand ikke er et alternativ til undervisning, men fortsat kan gives i tilknytning til såvel specialundervisning som almindelig undervisning.

De væsentligste lovændringer er i øvrigt:

1) Den nye bestemmelse i § 3a, stk. 1, om, at der efter regler, som fastsættes af undervisningsministeren, tilbydes specialpædagogisk bistand til børn, der endnu ikke har påbegyndt skolegangen. Det påhviler kommunen at sørge for denne specialpædagogiske bistand, jfr. § 19, stk. 1, 2. pkt. Dette gælder dog ikke, hvis der er tale om vidtgående spe-

cialpædagogisk bistand, jfr. nedenfor under 2).

2) Bestemmelsen i § 19, stk. 2, om, at det uden for Københavns og Frederiksberg kommuner påhviler amtskommunen at sørge for specialundervisning og anden specialpædagogisk bistand til børn og unge – herunder børn, der endnu ikke har påbegyndt skolegangen – som bor eller opholder sig i amtskommunen, og hvis udvikling kræver en særlig vidtgående hensyntagen eller støtte.

3) Bestemmelsen i § 3a, stk. 2, om, at undervisningsministeren kan godkende, at der tilbydes elever, hvis udvikling kræver en særlig vidtgående hensyntagen eller støtte, undervisning i folkeskolen i 11 år.

2. Indholdet og omfanget m.v. af folkeskolens specialundervisning og anden specialpædagogiske bistand til elever i grundskolen og 10. klasse vil fra 1. januar 1980 fremgå af følgende regler:

Cirkulære af 4. februar 1972 om folkeskolens specialundervisning af elever med adfærdsproblemer og psykiske lidelser (observationsundervisning).

Cirkulære af 22. maj 1974 om folkeskolens specialundervisning af læseretarderede elever.

Bekendtgørelse af 25. august 1978 om folkeskolens specialundervisning af elever med generelle indlæringsvanskeligheder.

Bekendtgørelse af 22. oktober 1979 om folkeskolens specialundervisning og anden specialpædagogiske bistand til hørehæmmede elever.

Bekendtgørelse af 22. oktober 1979 om folkeskolens specialundervisning og anden specialpædagogiske bistand til synshæmmede elever.

Bekendtgørelse af 22. oktober 1979 om folkeskolens specialundervisning og anden specialpædagogiske bistand til elever med prog- eller talevanskeligheder.

Bekendtgørelse af 22. oktober 1979 om folkeskolens specialundervisning og anden specialpædagogiske bistand til bevægelses-hæmmede elever.

Vejledning af 22. oktober 1979 om henvisning af elever til specialundervisning og anden specialpædagogisk bistand efter folkeskolelovens § 19, stk. 2.

De sidstnævnte fire bekendtgørelser fra 1979 er udformet således, at de omfatter specialundervisning og anden specialpædagogisk bistand efter både folkeskolelovens § 19, stk. 1, som kommunerne skal sørge for, og § 19, stk. 2, som amtskommunerne skal sørge for.

De tre ældre regelsæt om henholdsvis observationsundervisning og specialundervisning af læseretarderede elever og af elever med generelle indlæringsvanskeligheder (tidligere benævnt svagtbegavede eller åndssvage) omfatter fra 1. januar 1980 ligeledes almindelig specialundervisning m.v. efter § 19, stk. 1, og vidtgående specialundervisning m.v. efter § 19, stk. 2. Skolepsykologens forslag om specialundervisning i henhold til disse regler, jfr. cirkulærernes og bekendtgørelsens § 8, nr. 3, bør således ligesom skolepsykologisk rådgivnings forslag om specialundervisning i henhold til bekendtgørelserne fra 1979, jfr. § 7, nr. 3, tillige indeholde en vurdering af specialundervisningens karakter (folkeskolelovens § 19, stk. 1, eller § 19, stk. 2).

Reglerne om fremgangsmåden ved henvisning af elever til vidtgående specialundervisning m.v. findes i den nævnte vejledning om henvisning af elever til specialundervisning og anden specialpædagogisk bistand efter folkeskolelovens § 19, stk. 2. De syv bekendtgørelser og cirkulærer om specialundervisning og anden specialpædagogisk bistand til folkeskolens elever skal altså læses i sam-

menhæng med vejledningen. I punkt 8 i vejledningen er anført hvilke elevgrupper, der fra 1. januar 1980 modtager undervisning efter folkeskolelovens § 19, stk. 2, uden særskilt henvisning.

Eventuel henvisning af andre elever til undervisning efter § 19, stk. 2, kan påbegyndes nu med henblik på at få fastslået, om amtskommunen skal sørge for undervisningen.

Når ministeriet har indvundet erfaringer vedrørende den vidtgående specialundervisning m.v., vil en revision af reglerne blive overvejet, herunder om der bør foretages en samling af dem.

3. Efter de nye bekendtgørelsers § 4 er det maksimale elevtal i specialklasser gjort afhængigt af elevernes aldersspredning og undervisningsbehov som følge af funktionshæmninger. På tilsvarende måde bør elevtalet i andre specialklasser med svært handicappede elever afpasses efter elevernes behov og muligheder.

4. De ovennævnte regelsæt om elever i folkeskolen omhandler hver et fysisk eller psykisk handicap, der i større eller mindre grad har hæmmet elevernes udvikling og dermed har vanskeliggjort deres udbytte af folkeskolens almindelige undervisning. Mange elever har imidlertid mere end et handicap eller har et handicap, der ikke umiddelbart falder ind under de funktionshæmninger, som er beskrevet i bekendtgørelserne og cirkulærerne. Det er derfor ikke muligt eller hensigtsmæssigt at opdele alle elever, der får specialundervisning og anden specialpædagogisk bistand, i grupper svarende til de handicap, som de enkelte regelsæt omhandler. Specialundervisning m.v. må tilrettelægges og gennemføres på en sådan måde, at den enkelte elevs samlede behov tilgodeses i overensstemmelse med bekendtgørelserne og cirkulærerne.

5. Undervisningsministeren får efter folkeskolelovens § 3 a, stk. 2, bemyndigelse til at godkende, at der tilbydes svært handicappede elever undervisning i 11 år, d.v.s. elever, der får specialundervisning efter folkeskolelovens § 19, stk. 2. Det er ikke tanken at indføre særlige 11. klasser, hvor eleverne modtager undervisning, der går videre end 10. klas-

se, men der kan tilrettelægges et undervisningsforløb, hvor eleverne i løbet af 11 år får mulighed for at nå det samme som folkeskolens øvrige elever på 10 år, og de pågældende vil eventuelt kunne indstille sig til folkeskolens afsluttende prøver efter 11 år.

6. Som nævnt ovenfor i punkt 1 tilbyder folkeskolen fra 1. januar 1980 specialpædagogisk bistand til børn, der endnu ikke har påbegyndt skolegangen. Regler herom samt regler om specialpædagogisk bistand til børn i børnehaveklasser er fastsat i bekendtgørelse af 22. oktober 1979 om specialpædagogisk bistand til småbørn. Bekendtgørelsen omfatter både almindelig og vidtgående specialpædagogisk bistand.

Direktoratet for folkeskolen, folkeoplysning, seminarier m. v. vil senere udsende en vejledning om specialpædagogisk bistand til småbørn.

7. I de nye bekendtgørelser anvendes udtrykket »skolepsykologisk rådgivning«, mens de ældre regler benytter »skolepsykologen«. I begge tilfælde tænkes på det skolepsykologiske kontor med det personale, som sædvanligvis virker her. Det behøver således ikke at være en skolepsykolog, som foretager alle de omhandlede undersøgelser m.v., men kan f. eks. være en af de til kontoret knyttede skolekonsulenter. Andre sagkyndige kan inddrages i undersøgelsen, jfr. de nye bekendtgørelser § 7, nr. 2.

8. I tilknytning til de fire nye bekendtgørelser om specialundervisning og anden specialpædagogisk bistand vil der af direktoratet blive udsendt vejledninger om specialundervisning af henholdsvis hørehæmmede, synshæmmede og bevægelseshæmmede elever og elever med sprog- eller talevanskeligheder.

Den undervisningsvejledning, som ministeriet i 1979 udsendte i serien »Undervisningsvejledning for folkeskolen« om specialunder-

visning af elever med generelle indlæringsvanskeligheder, og ministeriets vejledning af februar 1972 om specialundervisning af elever med adfærdsproblemer og psykiske lidelser (observationsundervisning) samt ministeriets vejledning af maj 1974 om specialundervisning af læseretarderede elever bør læses som omfattende både almindelig specialundervisning m.v. og vidtgående specialundervisning m.v.

9. Man skal henlede opmærksomheden på de nye bestemmelser i folkeskolelovens § 24, stk. 1, hvorefter der på kommunens skoleplan skal optages bestemmelse om specialundervisning efter § 3 a, stk. 2 (undervisning i 11 år), om specialpædagogisk bistand efter § 3 a, stk. 1 (til børn der endnu ikke har påbegyndt skolegangen) og om indretning af specialundervisning efter overenskomst med amtskommunen. Der skal i øvrigt optages bestemmelser om specialundervisning og anden specialpædagogisk bistand efter folkeskolelovens § 3, stk. 2, på skoleplanen og undervisningsplanen efter reglerne i undervisningsministeriets cirkulære af 3. december 1975 om udformningen af skoleplaner i folkeskolen og ministeriets cirkulære af 9. december 1975 om udformningen af undervisningsplaner i folkeskolen.

10. Regler, om hvilken kommune og hvilken amtskommune udgiften til folkeskolen – herunder til specialundervisning og anden specialpædagogisk bistand – endeligt påhviler, findes i undervisningsministeriets bekendtgørelse af 27. november 1979.

Regler om det beløb, som kommunen skal betale til vedkommende amtskommune for børn, der modtager specialundervisning og anden specialpædagogisk bistand efter folkeskolelovens § 19, stk. 2, findes i undervisningsministeriets cirkulære af 27. november 1979 om kommunalt takstbeløb.

Undervisningsministeriet, den 27. november 1979

P. m.v.

V. HAMMER

/ Hanne Saunte

Cirkulæreskrivelse om tilladelse til individuel fravigelse af reglerne om gennemførelse af folkeskolens afsluttende prøver.

(Til skolemyndighederne, ledere af skolepsykologiske kontorer og samtlige skoler/kurser, som afholder folkeskolens afsluttende prøver).

I henhold til § 41 i undervisningsministeriets bekendtgørelse af 8. marts 1977 om folkeskolens afsluttende prøver m. v., som ændret ved bekendtgørelse af 8. oktober 1979, kan direktoratet for folkeskolen, folkeoplysning, seminarier m. v. tillade fravigelser af de i bekendtgørelsen givne regler, herunder ændring af prøveformer ved de mundtlige og praktiske prøver.

Tilladelse til individuel fravigelse af bekendtgørelsens bestemmelser vil af direktoratet blive givet til elever med handicap, der gør en sådan fravigelse nødvendig.

Af hensyn til afgangsbetsets informative værdi vil der til den enkelte tilladelse blive knyttet en bemærkning om, på hvilken måde det skal fremgå af dette bevis, at eleven har opnået en dispensation.

Ansøgning om tilladelse til individuel fravigelse af de i forbindelse med prøvernes gennemførelse fastsatte regler må foruden begrundelse indeholde angivelse af fravigelsens ønskede omfang og være forsynet med påtegning fra den stedlige skolepsykologiske rådgivning.

Ansøgningen må normalt være direktoratet i hænde senest den 1. februar for så vidt angår prøver i den ordinære prøvetermin og senest den 1. oktober for så vidt agår prøver i den ekstraordinære prøvetermin.

*Undervisningsministeriet
Direktoratet for folkeskolen,
folkeoplysning, seminarier m. v., den 22. november 1979.*

P. d. v.
Liselotte Heslet Sestoft

Bilag VI

Litteratur.

Eli Fischer Jørgensen:

Almen fonetik
Rosenkilde og Bagger 1962

Steffen Heger:

Sprog og lyd
Elementær dansk fonetik I
Gjellerup 1975

Erik Hansen:

Dæmonernes Port
Reitzel 1977

Elizabeth Hansen:

Syntaksen i børnesprog
Gyldendal 1975

Poul Diderichsen:

Elementær dansk grammatik
Gjellerup 1970

Erik Andersen:

Sprogudvikling og talevanskeligheder
Munksgaard 1969

A. G. Epstein:

Sprogmangler hos børn
Dansk Videnskabs Forlag, København

Mette Kunøe:

Barnesprog
Gjellerup 1972

Alf Preuss:

Stamning og løpsk tale
Universitetsforlaget, Oslo 1977

W. P. Robinson:

Sprog og social adfærd
Gyldendal 1976

Britta Holle:

Normale og retarderede børns motoriske udvikling, 2. udg.
Munksgaard 1976

Inger Frank:

Undervisning af hjerneskadede børn
Gyldendal 1971

Jytte Jordal:

Funktionel undervisning
Gjellerup 1975

Ragnar Rommetveit:

Sprog, tanke og kommunikation
Universitetsforlaget 1972

Bertil Malmberg:

Sproget og mennesket
Schultz 1964

Tidsskrifter.

Dansk Audiologopædi, fagblad for tale- og hørepædagoger
Nordisk Tidsskrift for Logopædi og Foniatri

Undervisningsvejledning for folkeskolen

1976

1. Dansk
2. Fremmedsprog
3. Undervisningsmidler
4. 1.-2. klassetrin
5. Idræt
6. Formning
7. Sløjd
8. Håndarbejde
9. Hjemkundskab
10. Musik
11. Geografi
12. Biologi
13. Kristendomskundskab
14. Fysik/kemi
15. Regning/matematik
16. Børnehaveklasser
17. Færdselslære
18. Fremmede religioner og andre livs-anskuelser
19. Uddannelses- og erhvervsorientering
20. Sundhedslære
21. Maskinskrivning
22. Fotolære
23. Drama
24. Filmkundskab
25. Motorlære
26. Arbejdskundskab
27. Elektronik
28. Barnepleje

1977

1. Klasselærerfunktionen
2. Samarbejde mellem skole og hjem
3. Samtidsorientering
4. Historie
5. Sygeundervisning

1979

1. Fremmedsprogede elever
2. Specialundervisning

1980

1. Specialpædagogisk bistand til småbørn
2. Ikke-fagdelt undervisning i historie, geografi og biologi
3. Specialpædagogisk bistand til elever med sprog- eller talevanskeligheder

Med hensyn til *seksualoplysning* henvises til »Vejledning om seksualoplysning i folkeskolen«, Folkeskolens Læseplansudvalg 1971.

Vedrørende spørgsmål om *undervisningslokalers* udformning og indretning henvises til »Projekteringsgrundlag for folkeskoler«, Folkeskolens Byggeudvalg 1973.

Un 08,07-251

ISBN 87-503-3494-8